

Litteratur

Under denna rubrik anmäls ordböcker, terminologier och handböcker inom språkvårdens område. Vi ser gärna att läsarna kommer med tips om böcker som borde uppmärksammas.

Kommunalekonomisk ordlista

Behovet av finsk-svenska specialordlistor är stort inom alla områden. Med glädje kan därför noteras att en ordlista som tar upp kommunalekonomiska termer utkommit denna vår. Ordlistan *Kunnallistalouden selityssanasto—Kommunalekonomisk ordlista* är utgiven av föreningen Taloustieto r.y. och sammanställd av Pertti Ruuska, lektor vid Tammerfors universitet.

Ordlistan omfattar ca 800 centrala termer och begrepp med finska förklaringar och svenska motsvarigheter. I de fall då de svenska termerna i Finland och Sverige avviker från varandra, har båda alternativen tagits med. Boken har svensk-finskt register och innehåller en förteckning över kommunala organisationer. ES

Ruuska, Pertti: *Kunnallistalouden selityssanasto—Kommunalekonomisk ordlista*. Taloustieto r.y. Helsingfors 1985. 151 s.

Det multifunktionella skall

Att användningen av hjälp verbet *skall* är långtifrån problemfri för den som inte har svenska som modersmål vet alla svensklärare som har haft finska elever. Framför allt är det den sega vanföreställningen att *skall* kan användas för att bilda futurum i svenskan som leder till oriktiga konstruktioner som "Jag tror att det skall regna i morgon".

De många funktionerna hos *skall* behandlas av Elisabet Törnudd-Jalovaara i boken *Det multifunktionella skall*, en reducerad version av författarens licentiatarbete.

Författaren visar med ett stort antal belysande exempel — huvudsakligen ur verk av Strindberg och Runar Schildt — vilken mångfald av funktioner hjälp verbet *skall* kan ha i svenskan. Funktionerna delas upp i tre huvudgrupper: direktiv, deskriptiv och expressiv funktion. Däremot menar författaren att den rent futurala funktionen knappast föreligger: också i de fall där *skall* används i meningar med futural betydelse finns någon av de modala funktionerna med (avsikt, påbud o.dyl.).

Det abstrakt vetenskapliga resonemanget och framför allt de många komplicerade termerna kan tyvärr göra boken svårtillgänglig för läsare utan lingvistisk utbildning. Men låter man sig inte avskräcka av terminologin utan koncentrerar sig på den allmänna framställningen och exempelmeningarna kan man lära sig mycket om de många funktionerna hos *skall*.

Många av de grammatikböcker som används i de finska skolornas svenskundervisning anger *skall* + infinitiv som det normala sättet att uttrycka futurum. Vi får hoppas att Törnudd-Jalovaaras bok bidrar till att motarbeta denna felaktiga uppfattning. MR

Törnudd-Jalovaara Elisabet: *Det multifunktionella skall*. Meddelanden från institutionen för nordisk filologi vid Uleåborgs universitet, serie B nr 6, Uleåborg 1984. 80 s.

Lärare om språkriktighet

Christer Lauréns forskningsrapport *Lärare om språkriktighet* kom i fjol ut i nytryck. Rapporten bygger på en enkät bland finlandssvenska modersmåls lärare i slutet av 1970-talet, med målet att studera lärarnas attityder till vissa representativa klassiska provinsialismer i finlandssvenskan. Lärarnas åsikter om språkriktighetsfrågorna har satts i relation till regionen (och därmed det regionala språket) samt lärarnas ålder och kön.

Av detaljfrågorna i enkäten gäller nio uttal (bl.a. skillnaden rev/räv, kalla' och huse' för kallade och huset, kortstavigt uttal i *hela*, *mina* o.dyl., hörbart d i djup, djur) och tio sådana fenomen som kan förekomma i både tal och skrift (sku/skulle, inf. måsta, ett möss etc.).

Resultaten visar att både lärarnas ålder och regionen har betydelse för attityderna till språkriktighetskraven, medan några relevanta skillnader mellan manliga och kvinnliga lärares attityder inte kunde påvisas.

I fråga om uttal är det en genomgående tendens att äldre lärare ställer strängare krav på normenligt uttal än yngre, medan det vid formfrågorna tycks vara så att den äldsta gruppen är mindre normativ än de två mittersta.

I regionalt avseende finns de tydligaste skillnaderna mellan nyländska och österbottniska lärare i fråga om uttalsnormen. Skillnaderna är mindre när det gäller företeelser som även kan förekomma i skrift. Enkäten visar att det regionala språkbruket har stor betydelse för de krav som ställs: det är alltså fråga om vilka krav som är realistiska. I viss mån återverkar också tillgången till rikssvensk radio och teve på både språkbruket och attityderna i Österbotten (och självfallet på Åland).

I enkäten ingick också ett antal öppna frågor där lärarna fick ge sina synpunkter på didaktiska problem och andra språk- och språkriktighetsfrågor. Många lärare framhöll att det visserligen är viktigt med normer, men att kraven inte får ställas så högt att eleverna blir hämmade och förlorar sin språkliga spontanitet.

I enkäten tillfrågades lärarna också om sin inställning till *dom* som subjektsform. Det framgår att *dom* håller på att vinna

terräng i elevernas språk också i områden där det tidigare varit mindre vanligt (bl.a. Helsingfors och delar av Österbotten), men ändå är det inte fler än 6 % av lärarna som accepterar *dom* i skrift.

Rapporten avslutas med ett diskuterande avsnitt där författaren bl.a. drar paralleller till situationen i det franska Canada. MR

Laurén, Christer: *Lärare om språkriktighet*. Vaasan korkeakoulun julkaisuja, Tutkimuksia No 82, Vasa 1982 (2 tryckn. 1984). 74 s.

Arbetskyddsordlista

I Språkbruk 1/1984 anmäldes den svenska versionen av den nordiska arbetskyddsordlistan, TNC 79 Arbetsmiljöordlista, och samtidigt kunde vi meddela att den finländska versionen var på väg. Den har nu kommit ut under namnet *TSK 7 Työsuojelusanasto — Arbetarskyddsordlista*, ett verk på 282 sidor med inemot 500 termer på finska, svenska, danska och norska samt delvis också engelska, tyska och franska. Ordlistan kan beställas från Institutet för arbetshygien, publikationsbyrån. MR

Medicinsk ordbok

De tidigare medicinska ordböckerna på svenska, framför allt Bengt Lindskogs och Bengt Zetterbergs omfattande Medicinsk terminologi — Lexikon från 1981, har främst ägnats det egentliga medicinska fackspråket. Den nyutkomna *Bonniers medicinska ordbok* är däremot i första hand tänkt som en hjälp för allmänheten och en förklaring till det medicinska språket. Ordboken förklarar ca 12 000 reguljära uppslagsord och ett stort antal "underord". De instruktiva teckningarna och kommentarerna i marginalen bidrar till att göra boken ytterst användarvänlig.

Författare till Bonniers medicinska ordbok är läkaren Bengt Lundh och lexikografen Iréne Györki — den senare medförfattaren också till Bonniers svenska ordbok. MR

Stora svensk-finska ordboken k—r

Den första delen (a—j) av *Stora svensk-finska ordboken* (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, huvudredaktör professor Göran Karlsson) anmäldes i Språkbruk 2/1982. Vi konstaterade redan då att det är fråga om en ordbok som både kvantitativt och kvalitativt tävlar i en helt annan klass än sina föregångare. Del 2 (k—r), som kom ut till årsskiftet, bekräftar intrycket av ett gediget verk med ovanligt rikhaltig information om ordanvändning och fraseologi i svenskan och finskan. Som exempel kan nämnas att verbet *komma* sträcker sig över närmare åtta och en halv spalt med tio betydelsegrupper plus en mängd stående fraser med betonad verbpartikel (*komma an*, *komma fram till*, *komma ihop sig om osv.*), medan prepositionen *med* ägnas hela 12 spalter och 26 betydelsegrupper.

Också när det gäller ordurvalet och de finska motsvarigheterna är det allmänna intrycket att ordboken lämnar osedvanligt rikhaltig information och tar upp mängder av ord som saknas i de flesta ordböcker. Helt har det naturligtvis inte gått att undvika missar. Bland aktuella ord saknas t.ex. *mobiltelefon*, medan *naturgas* i första hand har översatts med "luonnonkaasu", ett ord som knappast används i det levande språkbruket, och först i andra hand med "maakaasu". Men det är fråga om smärre skönhetsfel i en imponerande rikhaltig samling ord ur både äldre och modernare språk och både allmänspråk och specialiserat fackspråk.

Ett specialproblem i ordböcker mellan svenska och finska är behandlingen av svenska ord och uttryck som enbart används i Finland. Det problemet behandlas emellertid i en särskild artikel av Christina Melin på sidan 11—13. MR

Dataordbok i ny upplaga

Den första upplagan av *Dataordboken* kom ut 1977 i form av en s.k. SIS handbok (Standardiseringskommissionen i Sverige). Den nya utgåvan av ordboken (1984) har formen av svensk standard samtidigt som den är utgiven i samarbete med Tekniska nomenklaturcentralen och bär numret TNC 82. Till uppställningen skiljer den sig från sin föregångare bl.a. genom att de engelska termerna är samsorterade med de svenska och försedda med hänvisning till sina svenska motsvarigheter. Uppslagsdelen följs av förtjänstfullt översiktliga termtabläer. Dataordboken kan beställas från Finlands Standardiseringsförbund. MR.

Främmande ord

Bokförlaget Prisma gav 1984 ut en ordbok över främmande ord i svenskan. Boken, som har titeln Prismas främmande ord, förklarar ca 25 000 främmande ord och ger upplysningar om uttal och böjning. Med finns ord som lånats in främst från grekiska och latin men också i stor utsträckning från franska, engelska och tyska. För varje ord redovisas också dess etymologi. Prismas främmande ord bygger på Gyldendals Fremmedordbok, men ordvalet har vid redigeringen anpassats efter svenska förhållanden.

Speciellt omfattande är boken på det medicinska området, där förstas de latinska och grekiska lånorden är välrepresenterade. Utöver detta upptar boken många aktuella ord som kan välla problem i fråga om stavning, uttal eller böjning och som inte går att kontrollera i andra ordböcker. Sådana ord är t.ex. *consensus*, *kloona* och *celiaki*.

Etymologierna och ordurvalet har granskats av fil.dr Ulla Clausén vid Svenska språknämnden i Stockholm. ES

Prismas främmande ord. 25 000 ord med förklaringar och härledningar. Stockholm 1984. 550 s.